

Nr 333.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående åtgärder för främjande av linodlingen m. m.; given Stockholms slott den 7 november 1941.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 7 november 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och folkhushållningsdepartementen anför chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp:

Genom beslut av 1940 års lagtima riksdag (prop. nr 132; r. skr. nr 171) medgavs att lån till anläggande av lin- och hampberedningsanstalter finge beviljas från hemslöjdslånefonden. Till förstärkande av fonden anvisades för budgetåret 1940/41 å kapitalbudgeten ett reservationsanslag å 300,000 kronor. Riksdagen medgav tillika, att viss garanti finge lämnas rörande priserna för frö av oljelin. De ändrade bestämmelserna rörande lån från hemslöjds-lånefonden utfärdades genom kungörelse den 21 juni 1940 (nr 605).

1940 års urtima riksdag (prop. nr 51; r. skr. nr 67) anvisade å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 till hemslöjdslånefonden ett reservationsanslag av 1,500,000 kronor. I samband härmed beslöts tillika att lämna linodlingen ytterligare stöd genom prisgaranti. Enligt detta beslut skulle priset på lindhalm under treårsperioden 1941—43 för kvalitetsklass I garanteras utgöra 80 procent av inlösningspriset för råg av motsvarande års skörd, dock med den begränsning att statligt stöd icke skulle utgå med högre belopp än 200 kronor per hektar spånadslin. Vissa jämkningar i bestämmelserna om lån godkändes även av riksdagen. Kungörelse härom utfärdades den 22 november 1940 (nr 952).

Enligt gällande bestämmelser för lån från hemslöjdslånefonden kunna statslån utgå till aktiebolag, ekonomiska föreningar eller enskilda personer för anläggande av lin- eller hampberedningsanstalter med inredning och utrustning eller för anskaffande av erforderlig maskinell utrustning för lin- eller hampberedning. Lån för nyssnämnda ändamål må beviljas till belopp motsvarande högst 85 procent av den beräknade kostnaden för anläggningen, vari dock kostnaden för tomt ej må inräknas. Ränta å lån utgår från och med fjärde året efter det kalenderår, under vilket lånet till någon del första gången lyftats samt beräknas efter fast vid lånets beviljande bestämd räntefot. Lån skola amorteras från och med andra året efter det kalenderår, under vilket lånet till någon del första gången lyftats, med lika belopp årligen. Återbetalningstiden bestämmes i varje särskilt fall men må längst utsträckas till 15 år. Vid ansökan om lån skall bland annat fogas utredning om behovet och lämpligheten av de åtgärder, för vilkas utförande lån sökes.

I skrivelser den 12 maj 1941 samt den 11 september 1941, vilka med eget yttrande överlämnats av statens livsmedelskommission, har *statens linnämnd* framlagt *förslag* till ytterligare åtgärder för lin- och hampodlingens stödjande.

Linnämndens förslag i förstnämnda skrivelse innebär i huvudsak följande. En förstärkning av hemslöjdslånefonden med ett belopp av 1,220,000 kronor borde äga rum. Medel borde därjämte anvisas såsom bidrag utan återbetalningsskyldighet till uppförande av linberedningsverk. För detta ändamål syntes ett belopp av 500,000 kronor erforderligt. De nu gällande bestämmelserna rörande lån från hemslöjdslånefonden borde så ändras, att lån även kunde beviljas såsom förlagskapital för drift av lin- eller hampberedningsanstalt. Lin- eller hampberedningslån borde få beviljas högst till belopp, motsvarande i fråga om lån för anläggning av lin- eller hampberedningsanstalt 70 procent samt beträffande lån för anskaffande av erforderligt kapital för drift av sådan anstalt 15 procent av den beräknade kostnaden för anläggningen. Statsbidrag borde kunna medges till högst 15 procent av kostnaden. En förenkling av ansökningsförfarandet syntes därjämte böra ske så till vida att vid ansökan om lån icke skulle behöva fogas utredning rörande behovet och lämpligheten av de åtgärder, för vilkas utförande lån söktes. Linnämnden har vidare framlagt förslag till det fortsatta utbyggandet av linberedningsanstalterna i landet och därvid närmast tänkt sig ett etappvis genom-

fört utbyggnadsprogram. Under budgetåret 1941/42 borde enligt detta program påbörjas dels en utvidgning av ett vid Laholm beläget beredningsverk med en turbinanläggning jämte röttningsanläggning, dels en utbyggnad av ett beredningsverk vid Hybo med två turbinaggregat för rötning, dels ock uppförande av en anläggning i Småland och en i västra delarna av landet med en skäktturbin jämte röttningsanläggning. Vid sidan av nu berörda utbyggnader av linberedningsverk borde under budgetåret 1941/42 påbörjas uppförande av ett hampperedningsverk. Linnämnden har i fråga om tillverkningsmetoden förordat, att vid nyanläggningarna röttningsmetoden komme till användning och att man således icke överginge till den s. k. grönberedningsmetoden. Enligt nämndens förslag borde slutligen staten ikläda sig viss garanti för att beredningsverken erhöles avsättning för sina produkter till sådana priser, att företagen på relativt kort tid kunde amortera sina lån och samtidigt få skäligen ersättning för sitt i rörelsen nedlagda kapital och arbete. Avtal borde därför träffas mellan staten och en centralorganisation av samtliga lin- och hamppodlingsföreningar, exempelvis motsvarande det avtal, som träffats mellan staten och svenska sockerfabriksaktiebolaget.

Inom linnämnden har *reservation* anförts av godsägaren G. Bendz, som förklarar sig icke kunna biträda uppfattningen, att samtliga för budgetåret 1941/42 planerade linberedningsverk borde byggas såsom beredningsverk med tillhörande röttningsanläggningar för produktion av rötat lin.

I skrivelsen den 11 september 1941 har linnämnden sedermera hemställt, att garanti måtte av staten lämnas för att priset på i Sverige producerad hamphalm tillhörande kvalitetsklass I under femårsperioden 1942—46 skulle utgöra 50 procent av inlösningspriset för råg av motsvarande års skörd. Det statliga stödet skulle dock icke få utgå med högre belopp än 200 kronor per hektar odlad hampa. Tillika har linnämnden gjort framställning därom, att den av 1940 års urtima riksdag beslutade prisgarantien för linhalm måtte utsträckas att gälla t. o. m. 1946.

Såsom *motivering* för sitt förslag i skrivelsen den 12 maj 1941 om ytterligare åtgärder för linodlingens stödjande har linnämnden anført i huvudsak följande.

Genom hittills vidtagna åtgärder ha lånemöjligheter skapats för bland annat linodlareföreningar att erhålla statslån till uppförande av linberedningsverk och dessutom ha odlarna för linhalmen garanterats ett i förhållande till övrig växtodling väl avvägt pris. Enligt vad linnämnden konstaterat, är emellertid detta stöd icke till fyllest för att snabbt få till stånd en ökad linodling. De undersökningar, nämnden företagit för att utröna intresset för linodlingen i olika delar av landet, visa tydligt, att intresset härför flerstädes är mycket stort. Förutsättningen för att en odling verkligen skall komma till stånd är bland annat, att maskinell utrustning kan anskaffas för skörden av linhalmen samt att avsättningen till linberedningsverk kan säkerställas. För anskaffandet av maskiner och anläggning av linberedningsverk erfordras emellertid relativt stort kapital, vilket vederbörande linodlareföreningar oftast icke anse sig kunna anskaffa. Visserligen kan dylik förening enligt bestämmelserna i kungörelsen den 21 juni 1940 (nr 605) på relativt förmånliga

villkor erhålla lån till belopp motsvarande högst 85 procent av den beräknade kostnaden för anläggningen, kostnaden för tomt ej inräknad. Vidare kan linodlareförening på vissa villkor erhålla lån för inköp av linuppryckningsmaskiner till 80 procent av inköpskostnaden från jordbrukets maskinlånfond enligt bestämmelserna i kungörelsen den 17 juni 1938 (nr 461) angående lån från nämnda fond, men därutöver återstår anskaffandet av medel bland annat till bestridande av 15 respektive 20 procent av kostnaderna för beredningsverk och uppryckningsmaskiner, till betalning av linhalmen på hösten, enär odlarnas ekonomi oftast är sådan, att likvid för den levererade halmen erfordras så snabbt som möjligt o. s. v. För dessa ändamål erfordras enligt uppgift från de förefintliga linodlareföreningarna i Hallands och Gävleborgs län, vilka redan låtit uppföra eller hålla på med uppförandet av linberedningsverk, ett förlagskapital på i runt tal 150,000 kronor. Till bestridande av dessa utgifter stå endast föreningarnas andelskapital, vilket ofta är ganska blygsamt. Såsom exempel på relationerna mellan andelskapital och erforderligt kapital för att kunna sätta i gång en linodlareförenings verksamhet kan anföras uppgifter från Hälsinglands linodlareförening. Det totala andelskapitalet därstädes uppgår till cirka 20,000 kronor, varav endast cirka 8,000 kronor inbetalas kontant, resten successivt genom avdrag å likviden för linhalm. Mot dessa tillgängliga medel å 8,000 kronor svara utgifter för inköp av frö med cirka 30,000 kronor och företagets kontantbetalningar på maskiner, löner, planerings- och nybyggnadsarbeten sammanlagt i runt tal 150,000 kronor. Dessa medel ha i detta speciella fall kunnat upplånas på förmånliga villkor hos ett linspinneri i trakten. I annat fall hade enligt uppgift föreningen icke varit i stånd att börja sin verksamhet. Samma problem har gällt för Hallands läns linodlareförening, där vissa medlemmar i föreningen genom personlig borgen för högst avsevärda belopp möjliggjort anskaffandet av erforderligt kapital för igångsättandet av verksamheten. Dyliga möjligheter till kapitalanskaffning kunna emellertid icke förväntas stå till förfogande för samtliga linodlareföreningar, som planera anläggning av linberedningsverk. Trots den propaganda, som bedrivits av linnämnden, vissa hushållningssällskap och enskilda personer och trots det stora intresse för linodling, som finnes på flera platser, torde årets linodling icke komma att uppgå till mer än cirka 1.000 hektar, medan utsädestillgången skulle möjliggjort en odling på ytterligare 500—700 hektar. Ungefär 500 hektar av förstnämnda areal är kontraktsodling till Hallands läns linodlareförening och cirka 300 hektar till Hälsinglands linodlareförening. Återstoden utgöres av mindre odlingar i olika delar av landet.

Orsaken till att icke större odlingar kunnat åstadkommas är huvudsakligen, att avsättningsmöjligheter icke kunnat ordnas, enär erforderligt kapital för igångsättandet av linodlareföreningarnas verksamhet och uppförandet av ytterligare linberedningsverk icke kunnat anskaffas. Då det för linodlingens fortbestånd i större omfattning inom landet, även sedan handelsförbindelserna med utlandet återupptagits i normal omfattning, ansetts önskvärt, att linberedningsverken ägas av linodlarna själva, synes det nödvändigt, att medel ställas till förfogande såsom lån till sagda föreningar på särskilt förmånliga villkor. Detta gäller givetvis i hög grad, om linodlingen mycket snabbt skall kunna utökas i den grad, att landets hela behov skall kunna täckas med inhemskt lin.

Beträffande frågan vilken beredningsmetod som bör komma till användning vid en utbyggnad av linberedningen inom landet har linnämnden anført:

Den frörepade linhalmen måste för att vidare kunna förädlas befrias från de vedpartiklar, vilka inneslutas av de spinnbara fågorna. Detta sker genom en kemisk beredningsmetod, den s. k. rötningen, och en därpå följande mekanisk s. k. bråkning och skäktning. Rötningen har till ändamål att upplösa de bindämnena bestående av pektin, vax m. m., som sammanhålla fågorna och veden. Varje rötning har sedan urminnes tider skett dels i kallt vatten och dels på land. Då båda dessa metoder voro synnerligen tidsödande, 3—4 veckor, har man under de senaste decennierna börjat att övergå mer och mer till rötning i varmt vatten, varigenom rötningstiden förkortas till 3—4 dagar. Efter rötningen, oavsett vilken metod, som kommer till användning, torkas linet antingen i det fria eller i torkmaskiner, varefter den mekaniska bråknings- och skäktningsprocessen befriar lintågorna från vedpartiklarna. De sålunda utvunna lintågorna benämnas skäktat lin och omhändertagas av linneindustrin för vidare förädling. Likaledes omhändertager denna industri de korta lintågor, benämnda blånor, som uppkomma vid bråkningen och skäktningen och vilka äro fullt spinndugliga till garn, avsett för grövre produkter av lin. Allt efter linets egen beskaffenhet och en mer eller mindre omsorgsfull rötning och mekanisk beredning uppstår ur detsamma en mångfald kvaliteter, användbara för de mest skilda ändamål allt ifrån de finaste spetsar ned till de grövsta säckar. Självklart följer prisskalan kvalitetsdifferensen och under normala tider varierade priserna för skäktat lin från lägst cirka 60 öre per kilogram till högst cirka 3 kronor 50 öre per kilogram.

För åtskilliga år sedan gjorde man i Irland försök att spinna lintågor, utan att dessa genomgått den kemiska rötningssprocessen och således endast blivit befriade från vedpartiklarna på mekanisk väg. Dessa lintågor voro följaktligen icke befriade från pektinämnen och det visade sig snart, att de icke i det tillståndet kunde spinnas. Man sköt därför in i själva spinningssprocessen en rötning. Denna försiggick på så sätt, att lintågorna redan före den slutliga finspinningen fingo undergå en uppslutningsprocess i varmt eller kokande vatten, tillsatt med alkalier, varigenom pektinämnen upplöstes så långt, att spinning kunde försiggå. Denna metod kallades för grönberedning, därför att linet alltjämt bibehöll den gröna färg, som eljest försvann under rötningen. Redan åren 1937—38 hade man i Irland ägnat denna metod så stort intresse, att speciella rengöringsmaskiner för grönlin konstruerades. Dessa voro mycket dyrbara och komplicerade. Metoden blev så bekant i Tyskland, där man emellertid förenklade problemet i så måtto, att man konstruerade enkla maskiner för rengöring av linet, vilka i sin konstruktion voro byggda på samma principer som de bråknings- och skäktningsmaskiner, vilka rengjorde rötat lin; de voro endast kraftigare och tilltagna med större mått. För närvarande lär i Tyskland finnas sju linberedningsverk, som förarbeta grönlin, vilket utgör cirka 5 procent av samtliga i Tyskland arbetande linberedningsverk. Det är icke känt, att några omfattande försök med grönlinberedning gjorts i något av de stora linodlande länderna Ryssland, Polen, Lettland, Litauen, Estland, Belgien och Holland. Sedan Mellaneuropa emellertid blivit avstängt från möjligheten att erhålla bomull, jute, sisal med flera textilprodukter, som endast kunna alstras under tropiskt klimat, uppstod emellertid problemet att skaffa råvaror åt de industrier, som voro beroende av dessa. Beträffande bomullen kunde den ju i stor utsträckning ersättas av cellulosa men i stället för de grövre produkterna jute och sisal hade man i den tempererade zonen endast lin och hampa att tillgripa som ersättning. På grund därav har intresset för grönlinberedning vaknat till liv.

Linberedningsverket i Laholm är inrättat för beredning av lin enligt den s. k. grönberedningsmetoden. Genom denna beredningsmetod erfordras alltså icke de dyrbara rötningssanläggningarna, varjämte den tidsödande och re-

lativt kostbara rötningen och därav föranledd mekanisk torkning undvikas. Därigenom kunna såväl anläggnings- som beredningskostnader nedbringas högst väsentligt, varigenom linodlareföreningarnas kapitalbehov minskas. Grönberedningsmetoden är alltså ur denna synpunkt synnerligen fördelaktig.

För närvarande pågå experiment inom svenska linneindustrien för att utröna i vad mån grönlin kan komma till användning inom denna industri. Några påtagliga resultat ha ännu icke erhlållits. Man tror sig emellertid ha funnit, att vissa garner, som spinnas i vått tillstånd, kunna tillverkas av detta grönlin, men att det däremot icke kan användas till sådana artiklar, för vilka erfordras torrspunnet garn såsom t. ex. skogarn, skotråd, garn till brandslangar o. s. v. Därjämte har man ännu icke lyckats nöjaktigt rengöra de vid skäktningsprocessen utfallande blånorna, så att dessa kunna vidare spinnas. Då under nuvarande förhållanden här nyss uppräknade garnsorter erfordras för militära ändamål, synes det linnämnden icke lämpligt att nu utöka grönberedningen utöver vad som kan framställas med det beredningsaggregat, som är i gång i Laholm. Nämnden vill därför föreslå en successiv utbyggnad av landets linberedningskapacitet på så sätt, att de anläggningar, som uppföras under den närmaste tiden, inrättas för rötning, så att förenämnda oundgängliga behov av torrspunnet garn kan tillgodoses från desamma. Skulle de under tiden fullföljda försöken med grönlin visa, att det i större eller mindre omfattning kan ersätta rötat lin, bör frågan upptagas till förnyad prövning, om de senare uppförda verken böra inrättas för grönlin eller rötat lin.

I sin *reservation* har herr Bendz anfört:

Vårt lands textilindustri har sedan gammalt, vad beträffar råvaran lin, utslutande varit inriktad på förädling av i huvudsak importerat, rötat lin, och ser med anledning härav helt naturligt, att även den nu planerade inhemska linodlingen inriktas på produktion av rötat lin.

Med full förståelse härför torde det dock icke vara av oväsentlig betydelse för den planerade framtida linodlingen i Sverige, att just den s. k. grönberedningen av lin omfattas av jordbrukarna i egenskap av odlare och beredare med största intresse såsom den avgjort enklaste och billigaste metoden för produktion av inhemsk linråvara. Jag kan icke anse detta utan betydelse vid bedömandet av jordbrukarnas möjligheter och förmåga att effektivt och i önskad omfattning motsvara de krav, som komma att ställas på deras medverkan till landets försörjning med inhemska linprodukter.

Med hänsyn härtill och till de erfarenheter, som Hallands läns linodlareförening u. p. a. vunnit beträffande odling och beredning jämte i utlandet kunna erfarenheter samt de förberedande undersökningar beträffande spinning och vävning, som företagits inom landet, torde problemet snarast förutsättningslöst böra undersökas i vad mån det grönberedda linet äger användbarhet för det stora behov av t. ex. grövre vävnader såsom tältduk, segelduk m. m., som för närvarande föreligger och i vad mån industriens anpassning till den nya råvaran bör äga rum.

Det är icke troligt att det primära för all inhemsk linproduktion, linodlingen, kommer att omfattas med förtroende av landets jordbrukare så länge oklarhet råder på denna punkt.

Med anledning härav kan jag för närvarande icke biträda uppfattningen att frågan om det grönberedda linets användbarhet tillräckligt klarlagts för att kunna instämma i övriga ledamöters i statens linnämnd mening att samtliga för åren 1941/42 planerade linberedningsverk böra byggas såsom beredningsverk med tillhörande röttningsanläggningar för produktion av rötat lin.

Rörande den omfattning, vari utbyggandet av lin- och hampberedningen bör ske, har linnämnden yttrat följande.

De senaste erfarenheterna från de nu i gång varande linberedningsverken i Laholm samt Svalöv och från utlandet tyda på, att nämnden, i likhet med vad som skett bland annat i Tyskland och Ryssland, måste frångå sin tidigare uppfattning, att ett relativt stort antal linberedningsverk skulle vara lämpligast. I stället synes ett fåtal — förslagsvis fyra — stora fabriksanläggningar vara att föredraga. Dessa böra förläggas på lämpliga platser inom de gamla linodlingsområdena, varefter linodlingen synes böra i görligaste mån koncentreras till dessa områden i stället för att spridas över större delar av landet. Även om linhalmen därigenom i vissa fall måste transporteras längre sträckor än vad fallet skulle vara, om ett större antal linberedningsverk funnes tillgängliga, torde de ökade fraktkostnaderna i förstnämnda fall uppvägas av de lägre beredningskostnaderna per kilogram lintåga i de större beredningsverken. Därtill kommer, att de sammanlagda anläggningskostnaderna bliva förhållandevis lägre, om endast ett fåtal verk kommer till stånd. Vidare skulle under sistnämnda förutsättning erfordras ett mindre antal fackkunniga förmän och specialarbetare.

För att helt kunna tillgodose landets behov av lintåga och blånor erfordras en linodling på minst 7,000 hektar med en skörd av sammanlagt 24,000 ton frörepad linhalm. För beredning av en dylik kvantitet erfordras femton skäktturbiner med en avverkningskapacitet av cirka 350 kilogram linhalm per timme. För närvarande finnas endast tvenne linberedningsverk i verksamhet inom landet, nämligen ett i Laholm, vilket vid drift i två skift kan avverka cirka 1,600 ton frörepad linhalm per år, samt ett mindre verk i Svalöv, vilket avverkar högst 200 ton per år. Under uppförande är även ett linberedningsverk i Hybo med en kapacitet av 1,600 ton per år.

Om kapaciteten vid beredningsverken i Laholm och Svalöv frånräknas, återstår att utbygga verk för beredning av cirka 22,200 ton frörepad linhalm. För avverkning av denna mängd linhalm erfordras ytterligare fjorton turbinaggregat. Dessa kunna exempelvis fördelas på så sätt, att beredningsverket i Laholm utökas med fyra nya turbinaggregat, varjämte de övriga tio aggregaten fördelas på tre beredningsverk. Anläggningskostnaderna för dessa verk, försedda med röttningsanläggningar, kunna med nuvarande priser på byggnadsmaterialier och maskiner m. m. beräknas uppgå till sammanlagt omkring 5,000,000 kronor. Sker utbyggnaden däremot etappvis kommer anläggningskostnaden att stiga till omkring 7,000,000 kronor. Trots den av en etappvis företagen utbyggnad av linberedningskapaciteten förorsakade merkostnaden vill linnämnden, på grund av vad förut anförts beträffande pågående försök med grönberedning av linhalm, förorda ett dylikt tillväggångssätt. Enligt företagen uppskattning rörande trolig ökning av linodlingen år 1942 torde för beredning av nämnda års linskörd erfordras, att under budgetåret 1941/42 påbörjas dels en utvidgning av beredningsverket i Laholm med en turbinanläggning jämte röttningsanläggning, dels en utbyggnad av beredningsverket i Hybo med två turbinaggregat för rötning, dels ock uppförandet av en anläggning i Småland och en i västra delarna av landet med en skäktturbin jämte röttningsanläggning vid vardera. Kostnaderna för uppförandet härav torde kunna beräknas till sammanlagt omkring 2 miljoner kronor.

Vid sidan av nu föreslagna utbyggnad av linberedningskapaciteten synes under samma budgetår jämväl böra påbörjas uppförandet av ett hampberedningsverk. Hampodlingen har hittills haft mycket liten utbredning, men in-

tresset för odlingen härav är stort i vissa delar av landet, speciellt inom Uppsala, Östergötlands, Gotlands och Örebro län. Knappheten på utsäde kommer dock att begränsa odlingen högst avsevärt under innevarande år. Emellertid har linnämnden medverkat till att import av en mindre kvantitet hamprö kunnat företagas, varför en hampodling på cirka 100 hektar torde komma till stånd. Den därpå producerade halmen synes i stor utsträckning kunna beredas vid mindre hampperedningsverk. Från dessa arealer kunna under gynnsamma förhållanden påräknas så stor fröavkastning, att odlingen år 1942 skulle kunna utökas till 1,000 à 1,500 hektar. För inhemsk produktion av landets hela behov av mjukhampa erfordras odling på cirka 2,000 hektar. Förutsättningen för att få till stånd denna utökade hampodling synes såsom nämnts beträffande linodlingen vara, att ett större hampperedningsverk kommer till stånd på lämplig plats inom de för dylik odling särskilt lämpade områden. Uppförandet av ett dylikt beredningsverk med så stor kapacitet, att skörden från cirka 1,500 hektar kan avverkas vid detsamma, skulle jämte rötningsanläggning draga en kostnad av cirka 1,200,000 kronor.

I fråga om omfattningen av det stöd, som bör lämnas lin- och hampodlingen, samt beträffande därför erforderliga medel har linnämnden gjort följande uttalande.

För fullföljande av programmet för utbyggandet av lin- och hampperedningskapaciteten under budgetåret 1941/42 torde erfordras sammanlagt 3,200,000 kronor. Antages 85 procent därav komma att lånas från hemslöjds-lånefonden, skulle anspråken på nämnda fond under budgetåret uppgå till 2,720,000 kronor. Linnämnden vill emellertid i detta sammanhang återkomma till ett tidigare i annat sammanhang framställt förslag angående bidrag utan återbetalningsskyldighet för uppförande av linberedningsverk. Då det på grund av nyssnämnda knappa tillgång på råvaror av lin får anses vara ett betydande statsintresse, att erforderliga linberedningsverk komma till stånd, synes det väl motiverat, att statsbidrag ställas till förfogande för ändamålet. Härför talar även, att, därest erforderlig tillgång på lin icke förefinnes, staten blir urståndsatt att förskaffa särskilt för försvarsändamål så nödvändiga artiklar som skottråd, brandslang, tältduk m. m., för vilka produkter endast lin kan tjänstgöra som råvara. Även om statslån kunna erhållas, åvilar likväl högst betydande ekonomisk risk de linodlareföreningar, som våga taga initiativ till uppförande av beredningsverk. Ett direkt statsbidrag kan därför förväntas verka stimulerande på föreningarna. Om ifrågakommande betydelsefulla byggnadsverksamhet komme till stånd under den närmaste tiden, skulle densamma även utgöra ett led i eventuella åtgärder i syfte att lindra rådande arbetslöshet bland byggnadsarbetarna. Dylikt bidrag bör i överensstämmelse med linnämndens tidigare förslag i ämnet utgå med högst 15 procent av den beräknade anläggningskostnaden, kostnad för tomt ej inräknad. Under förutsättning att möjlighet skapas för erhållande av sådant statsbidrag, synes den övre gränsen för det belopp, med vilket linberedningslån må beviljas för anläggning av linberedningsanstalt med maskiner och utrustning eller anskaffande av för drift av linberedningsanstalt erforderlig maskinell utrustning, böra sänkas från nuvarande 85 till 70 procent av den beräknade kostnaden för anläggningen, kostnad för tomt däri ej inräknad. Sammanlagt skulle alltså lån och statsbidrag för nu nämnda ändamål kunna erhållas till ett belopp av 85 procent av anläggningskostnaden. Efter dessa grunder skulle för fullföljande av nämnda program för utbyggandet av beredningsmöjligheterna för lin och hampa under budgetåret 1941/42 erforderligt lånebelopp kunna begränsas till 2,240,000 kronor, under det att stats-

bidraget skulle uppgå till 480,000 kronor. Då emellertid Hallands läns linodlareförening synes böra erhålla statsbidrag efter samma grunder för den redan uppförda anläggningen i Laholm, synes behovet av anslag till utlämnande av ifrågavarande statsbidrag böra beräknas till i runt tal 500,000 kronor.

Även om linodlareföreningarna beredas förutnämnda möjligheter att erhålla lån och bidrag till sammanlagt 85 procent av den beräknade anläggningskostnaden för lin- respektive hampberedningsverk, återstår dock den tidigare påpekade svårigheten för föreningarna att anskaffa kapital vid igångsättandet av verksamheten. Därest Kungl. Maj:t anser lämpligt utöka lin- och hampodlingen i här skisserad omfattning, synes det därför erforderligt, att även detta problem löses genom stats försorg. Detta synes kunna ske på så sätt, att lånemöjligheter skapas för erhållande av erforderligt förlagskapital. Enligt linnämndens uppfattning böra därför gällande bestämmelser för lån från hemslöjdslånefonden ändras, så att linodlareförening för igångsättande av sin verksamhet må kunna erhålla lån intill 15 procent av den beräknade anläggningskostnaden för beredningsverket. Härvid förutsättes, att föreningen bör få rätt att lyfta beloppet, så snart föreningen erhållit tillfredsställande medlemsanslutning samt planeringsarbetena för beredningsverket påbörjats. Såsom säkerhet för dylikt lån bör, i likhet med vad som för närvarande gäller för linberedningslån, godtagas inteckning i den blivande fastigheten till beredningsverket eller förlagsinteckning. Jämlikt detta förslag skulle alltså linodlareförening såsom lån kunna erhålla sammanlagt 85 procent av den beräknade anläggningskostnaden, kostnad för tomt ej inräknad, och därtill 15 procent av nämnda kostnad såsom direkt statsbidrag. Linnämnden erkänner, att detta måste betraktas såsom synnerligen förmånliga villkor, men erfarenheten, sedan ifrågavarande spørsmål behandlades av statsmakterna hösten 1940, har visat, att enda förutsättningen för en snabb utökning av linodling är, att dylika förmånliga möjligheter skapas för att lösa lin- respektive hampodlareföreningarnas ekonomiska svårigheter. Det sammanlagda för ovannämnda ändamål erforderliga lånebeloppet för budgetåret 1941/42 skulle alltså uppgå till 2,720,000 kronor. Enligt uppgift från statskontoret finnas för närvarande cirka 1,500,000 kronor disponibla i hemslöjdslånefonden, varför erforderlig kapitalförstärkning kan begränsas till 1,220,000 kronor. En medverkan av linneindustrien skulle visserligen kunna tänkas för framskaffande av erforderligt förlagskapital, men, även om föreningarna erhålla lån och bidrag av statsmedel till sammanlagt 100 procent av anläggningskostnaden för beredningsverk, erfordras, som förut nämnts, även kapital för betalning till odlarna på hösten av linhalmen. Härför disponera föreningarna endast det blygsamma andelskapitalet, varför förskott från industriens sida erfordras, för att föreningarna skulle kunna fullgöra sina ekonomiska skyldigheter mot medlemmarna så snart som möjligt efter skörden. Då det beredda linet levereras till linneindustrien successivt under året, erfordras relativt betydande förskott från industriens sida för nämnda ändamål, varför några ytterligare ekonomiska anspråk på densamma icke synas kunna uppställas.

Såsom motivering till förslaget om förenkling av ansökningsförfarandet har linnämnden framhållit, att då linnämnden och de statliga myndigheter, på vilka prövningen av dylika ansökningar ankomme, hade större möjligheter än den enskilde sökanden att överblicka såväl behovet av lin- och hampberedningsverk som lämpligheten av de för anläggningen föreslagna åtgärderna, syntes överflödigt, att lånesökanden betungades med att förebbringa utredning angående nämnda förhållanden.

Rörande organisationen av linberedningen och linnämndens förslag om statens stöd i övrigt åt densamma har nämnden anfört:

Samtliga lin- och hampodlareföreningar böra vara sammanslutna till en centralorganisation med uppgift bland annat att utöva den centrala ledningen administrativt, finansiellt och tekniskt, att mottaga det beredda linet och blånorna respektive hampan från beredningsverken och ombesörja försäljningen av ifrågavarande produkter samt att ombestyrja fördelningen mellan olika beredningsverk av det utav 1940 års urtima riksdag beslutade stödet åt linodlingen enligt av Kungl. Maj:t den 7 mars 1941 meddelade bestämmelser. Från linodlareföreningars sida ha även uttalats farhågor beträffande dessas möjligheter att kunna amortera de relativt stora lån, som måste upptagas. Då staten redan garanterat odlarna ett visst pris på linhalm för ett antal år, synes det också skäligt, att beredningsverken erhålla garanti för avsättning av sina produkter till sådana priser, att de på relativt kort tid kunna amortera under nuvarande dyrtid upptagna lån och samtidigt erhålla skälig ersättning för sitt i rörelsen nedlagda kapital och arbete. För genomförande av ett dylikt stöd synes det lämpligt, att centralorganisationen för varje år, åtminstone under ett så stort antal år, som erfordras för att få byggnader och maskiner nedamorterade till sådan nivå, att förutsättningar finnas, för att rörelsen skall kunna bli ekonomiskt bärkraftig utan särskilt ingripande från statens sida, träffar avtal med staten beträffande verksamheten exempelvis i tillämpliga delar motsvarande det avtal, som för innevarande försäljningsår gäller mellan staten och svenska sockerfabriksaktiebolaget eller eventuellt som det avtal mellan nämnda kontrahenter, som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition den 18 april 1941 till riksdagen (nr 212) angående reglering av sockernäringen i riket. Härigenom skulle linberedningsverken erhålla erforderlig garanti för att få sina utgifter täckta och skälig vinst på rörelsen.

Såsom motivering för utsträckande av tiden för prisgarantien för lin till år 1946 har linnämnden i skrivelsen den 11 september 1941 anfört i huvudsak följande.

Från flera håll ha jordbrukare anfört, att perioden 1941—1943 är alldeles för kort för att därunder medhinna erforderlig amortering av i beredningsverken nedlagt kapital, så att det inhemska linet skall kunna hävda sig i konkurrensen med utländskt lin, sedan importvägarna åter öppnats. Om odlarna skola påtaga sig ekonomiskt ansvar för uppförande av beredningsverk, anse de därför, att prisgarantien för linhalm bör utsträckas att gälla under en längre period än vad för närvarande är fallet. Linnämnden har tidigare föreslagit, att ifrågavarande prisgaranti borde begränsas till att gälla för linskördarna under åren 1941—1943. Vid denna tidpunkt räknade emellertid nämnden med att ett flertal mindre beredningsverk borde komma till stånd. Kostnaderna för dessa beräknades bli relativt begränsade. Sedermera har linnämnden emellertid på grund av senare erfarenheter ansett sig böra frångå sin tidigare uppfattning rörande beredningsverkens storlek och funnit lämpligare, att linodlingen koncentreras till ett fåtal områden, där stora fabriksanläggningar böra uppföras. Till sistnämnda anläggningar är kapitalåtgången givetvis högst betydande och det ekonomiska ansvaret för odlarna, som skola äga beredningsverken, betydligt större än i förstnämnda fallet. En förlängning av prisgaranti perioden med ytterligare tre år, alltså till och med år 1946, synes därför fullt motiverad.

Rörande behovet av prisgarantier för hampa har linnämnden yttrat i huvudsak följande.

En väsentlig ökning av den inhemska hampodlingen redan år 1942 synes önskvärd. Allt det frö, som erhålles från årets hampodlingar, är avsett att användas till utsäde. Intresset för hampodling är flerstädes stort bland jordbrukarna, särskilt på Gotland, där åtgärder vidtagits för uppförande av ett hampperedningsverk, som beräknas vara färdigt att mottaga 1942 års skörd. Vidare ha undersökningar igångsatts för att om möjligt få till stånd ett beredningsverk även på fastlandet. Dessa tvenne beredningsverk äro avsedda att få sådan kapacitet, att skörden från cirka 1,000 hektar skall kunna beredas vid vart och ett av desamma. Därest tillräckliga utsädesmängder kunna anskaffas, synes därför en utökning av hampodlingen år 1942 till att omfatta en areal av cirka 2,000 hektar böra eftersträvas. Med en dylik hampodling skulle hela årsbehovet av egentlig hampa kunna produceras inom landet. För att kunna åstadkomma en snabb ökning av odlingen synes emellertid prisgaranti för ett visst antal år liknande den, som gäller beträffande linhalm, erforderlig även för hamphalm. Visserligen torde hampindustrin, så länge importsvårigheterna råda, vara villig betala ett så högt pris för hampa, att något statligt stöd icke erfordras, men odlarna begära givetvis garanti för att hampodlingen skall bliva ekonomiskt lönande under en följd av år, om de skola påtaga sig ekonomiskt ansvar för dyrbara beredningsanläggningar. Då en utökad hampodling är önskvärd icke endast för tillgodoseende av råvarubehovet under nu rådande avspärrning utan även kan få betydelse för jordbruket under normala förhållanden, enär hampan visat sig vara en av de få kulturväxter i landet, som med fördel kan odlas på vissa torvjordar, synes stöd från statens sida för att stimulera odlingen vara motiverat.

I fråga om prisgarantiens omfattning har linnämnden anfört:

Det statliga stödet åt hampodlingen synes böra utgå efter i huvudsak samma princip som stödet åt linodlingen, nämligen på så sätt att staten under viss tid garanterar odlarna ett minimipris för hamphalm tillhörande viss kvalitetsklass. Detta minimipris synes böra ställas i relation till det fastställda inlösningspriset för råg av samma års skörd. I sagda inlösningspris bör dock icke inräknas eventuellt förekommande arealtillägg eller dylikt extra pristillägg. Efter att ha inhämtat uppgifter om resultatet av undersökningar beträffande utbytet av inhemska hampodlingar samt om gällande regler för dylik prisgaranti i vissa andra europeiska länder har linnämnden funnit lämpligt, att nämnda förhållande mellan priset på hamphalm och råg uttryckes så, att priset å hamphalm tillhörande kvalitetsklass I i av linnämnden utfärdade kvalitetsbestämmelser för hampa sättes lika med 50 procent av inlösningspriset å råg av motsvarande års skörd; dock må eventuellt bidrag icke överstiga 200 kronor per hektar odlad hampa. Med en hampodling på 2,000 hektar skulle alltså erfordras ett högsta statsanslag av 400,000 kronor per år. Emellertid torde som förut nämnts hampindustrin under rådande förhållanden vara villig betala ett sådant pris för fåga och blånor av hampa, att något anslag för ifrågavarande ändamål icke för närvarande erfordras.

Vid ett så lågt inlösningspris för råg som 15 kronor 50 öre per deciton, vilket gällde för 1935 års rågskörd, skulle grundpriset å hamphalm enligt nämnda beräkningsgrunder utgöra 5.75 öre per kilogram. Priset på importerad hampa av kvalitet motsvarande klass I i linnämndens kvalitetsbestämmelser var vid samma tidpunkt omkring 1 krona 20 öre per kilogram, vilket innebär, att beredningsverk skulle kunna betala 5.40 öre per kilogram hamphalm.

Med ett statsbidrag av 2.35 öre per kilogram halm — innebärande ett bidrag av 129 kronor 25 öre per hektar vid en medelskörd av 5,500 kilogram hamphalm — skulle alltså odlaren erhålla $5.40 + 2.35 = 7.75$ öre per kilogram för hamphalm tillhörande kvalitetsklass I. Om däremot prissituationen är sådan, att rågens inlösningspris är 17 kronor 50 öre per deciton och hamphalmpriset alltså skulle uppgå till 8.75 öre per kilogram, under det att priset på hamptåga fortfarande är 1 krona 20 öre per kilogram erfordras ett statsstöd av $(8.75 - 5.40 =) 3.35$ öre per kilogram halm, motsvarande vid en medelhektarskörd av 5,500 kilogram hamphalm ett statsunderstöd av 184 kronor 25 öre per hektar. Vid beräkningarna har den förutsättningen gjorts, att ett utbyte av 8 procent tåga och 8 procent blånor erhålles samt vidare att beredningskostnader och frakter uppgå till sammanlagt 9.0 öre per kilogram.

Statens livsmedelskommission har i de förenämnda skrivelser, med vilka linnämndens förslag överlämnats, tillstyrkt förslagen.

Över linnämndens förslag ha *yttranden* avgivits av statskontoret, kommerskollegium, lantbruksstyrelsen och statens industrikommission.

Statskontoret, som i huvudsak icke haft något att erinra mot förslagen, har emellertid framhållit, att de av linnämnden föreslagna hjälptågårderna till linodling och linberedning måste betecknas såsom osedvanligt förmånliga för företagen. Det hade enligt ämbetsverkets mening varit önskvärt, att förutsättningarna för effektiv medverkan från linneindustriens sida hade upptagits till mera ingående övervägande.

Kommerskollegium och *lantbruksstyrelsen* ha i likhet med linnämnden ansett, att ett ökat stöd borde lämnas från statens sida till lin- och hampodlingens befrämjande. I vissa hänseenden ha ämbetsverken dock avstyrkt förslagen. Ämbetsverken ha sålunda ansett, att hemslöjdslånefonden borde tillföras en förstärkning av minst 1,500,000 kronor. Någon ändring i nu gällande bestämmelser rörande lån från hemslöjdslånefonden har icke ansetts av behovet påkallad. Ämbetsverken ha vidare varit av den mening att en närmare utredning borde ske rörande metoden för beredningen av lin. I fråga om prisgarantien för lin och hampa har kommerskollegium förordat, att Kungl. Maj:t finge vidtaga erforderliga jämkningar i prisgarantien med hänsyn till förskjutningar i krisläget. Ur yttrandena må i övrigt återgivas följande.

Kommerskollegium har rörande frågan om metoden för beredning av lin anfört bland annat.

Med hänsyn till den utomordentliga betydelse en livskraftig inhemsk linodling kan komma att få för landet anser sig kollegium till en början något böra uppehålla sig vid frågan om förutsättningarna därför, bland vilka linets beredning intar en central plats. Redan år 1937 i samband med tillkomsten av en cottoniseringsanläggning för lin i Genevad hade kollegium anledning att ingå på hithörande frågor, därvid kollegium ansåg, att varje förfarande, som siktade till enklare och billigare metoder än röttningsförfarandet, borde bli föremål för särskild uppmärksamhet i syfte att tillskapa och främja inhemsk linodling och linberedning. Det syntes nämligen kollegium då osannolikt, att landets jordbrukare utan statligt stöd i större omfattning skulle gå in för linodling och att för linets beredning bekosta förhållandevis dyrbara röttnings- och beredningsverk. Sedermera har genom statens medverkan den-

na fråga visserligen underlättats, bland annat genom möjligheter att på förmånliga villkor erhålla lån för uppförande av linberedningsverk och genom tillkomsten av en viss prisgaranti för odlat lin. Men alltjämt torde bland jordbrukarna finnas en viss tycken att gå in för rötningsförfarandet med hänsyn till de höga anläggningskostnader, som äro förknippade därmed, och till att den fackkunskap, som rötningen fordrar, för närvarande endast i mycket begränsad omfattning torde vara till finnandes inom landet. Därtill kommer ovissheten, huruvida anläggningskostnaderna framdeles kunna för-räntas och amorteras. Det är bland annat mot bakgrunden av dessa förhål-landen, som Hallands läns linodlareförening beslutat, att vid det nyuppförda beredningsverket i Laholm gå in för den i utlandet, bland annat i Danmark och Tyskland, prövade grönberedningsmetoden, för vilket ändamål förening-
en även åtnjuter ett av linnämnden tillstyrkt linberedningslån.

Redan år 1935 började intresset för grönberett lin vinna terräng i Tysk-land. Under de närmaste två åren upptog det danska linberedningsverket i Tommerup vid sidan av beredning av landrötat lin tillverkning av grönlin, vilken tillverkning under senare år alltmer utökats. Då Danmark emellertid saknade linspinnerier, måste såväl det rötade som grönberedda linet sändas till utlandet för spinning. I Danmark har sedermera under år 1940 tillkom-mit fyra beredningsverk för grönlin, varjämte under innevarande år ytter-ligare verk planerats eller äro under byggnad. Först år 1940 kom ett danskt linspinneri till uppförande. Anläggningen, som förutom anordning för kemisk behandling av linet har de modernaste ringspinningsmaskiner till förfogande, är planlagd med särskild tanke på spinning av grönlin. Enligt uppgift lär även linberedningsverket i Tommerup under innevarande år komma att upp-föra ett spinneri för grönberett lin.

Att i Tyskland det grönberedda linet ännu icke kommit till någon mera allmän användning — ett förhållande som av linnämnden anförts som skäl mot metodens praktiska användbarhet — torde ha sin förklaring däruti, att hittills någon anledning knappast förelegat för de tyska beredningsverken att investera kapital för anskaffande av nya, för grönberedning erforderliga maskiner. Grönberett lin kan nämligen, såvitt nu går att bedöma, icke helt ersätta det rötade linet men väl komplettera detsamma, särskilt för använd-ning till grövre vävnader. Så länge röttningsanläggningar finnas och — vilket måhända får anses vara av avgörande betydelse för Tysklands vidkomman-de — på rötningens område erfaren personal står till förfogande, torde i regel mindre intresse vara för handen att övergå till grönberett lin. Härtill tor-de även komma en viss konservativ inställning till förmån för röttnings-förfarandet. Numera har man dock i Tyskland på grund av rådande restriktioner för civil användning av bland annat cement och järn, ansett sig böra vid en utvidgning av linberedningen rekommendera utökning av landröt-ningen eller övergång till grönberedning av lin. Det är att förmoda, att det grönberedda linet i Tyskland härigenom skall komma att öka i betydelse för landets tillgodoseende med spånadsmaterial. Även i vårt land synes i rådande försörjningsläge detta förhållande böra särskilt uppmärksammas. I detta sammanhang vill kollegium betona, att de svenska linspinnerierna, med undantag dock för spinning av enbart grova nummer, icke utan vidare torde kunna nöjaktigt spinna det grönberedda linet. Förutom en maskinell anpass-ning från spinneriernas sida fordras nämligen även en kemisk behandling av det förspunna garnet, en process som i utlandet redan är lagen i prak-tiskt bruk.

Erfarenheterna från utlandet tyda på att ett större utbyte torde kunna er-hållas av linhalmen, räknat från den färdiga slutprodukten, om linet undan-

drages röttningsprocessen och i stället enbart grönberedes. Några säkra siffror härför ha ännu icke kunnat erhållas, men man beräknar vinsten uppskattningsvis till minst 5 à 10 procent. För finare lingarn torde dock röttningsförfarandet fortfarande få lov att användas. En annan faktor att beakta är, att Sverige, till skillnad från Tyskland, saknar fackkunnig personal i större omfattning för såväl linodling som rötning.

Kollegium finner sålunda de i godsägare Bendz' reservation framförda synpunkterna vara värda största beaktande.

De i utlandet vunna erfarenheterna i fråga om grönberett lin giva otvivelaktigt vid handen att en förenkling skett i själva beredningen av linet och att härigenom ett förbilligande av produktionen blir möjligt. Att vid användning av lin av detta slag en viss anpassning från landets linspinnerier torde bli nödvändig, synes icke böra förhindra att frågan om grönlinets användbarhet för svenska förhållanden upptages till förutsättningslös, allsidig prövning. Kollegium anser nämligen att det i nuvarande avspärrningstider bör betyda mera att av grönlinet kunna erhålla en slitstark vardagsvara än finare sortiment av det rötade linet, särskilt som nödvändighetsartiklar av finare garnnummer komma att kunna tillverkas med råvaror från det under uppförande varande röttningsverket i Hybo.

Med utgångspunkt från anförda synpunkter finner collegium erforderligt att en omprövning sker av linnämndens förslag i vad avser antalet röttningsanläggningar, i syfte att bättre klarhet må vinnas om vilken minsta kvantitet rötat lin, som under nu rådande förhållanden och med hänsyn till möjligheten att bättre utnyttja det grönberedda linet till spånadsvara kan anses oundgängligen behöva produceras inom landet. Att härvid kraven på högsta möjliga finlek för de färdiga varuslagen något måste sänkas, torde enligt kollegii åsikt icke böra få utgöra hinder för en eventuell nedskärning av produktionen och användningen av rötat lin. Även om de av linnämnden föreslagna röttningsanläggningarna utan ytterligare ingripanden från statens sida skulle kunna uppföras under innevarande och nästkommande år, torde dock betydande svårigheter komma att möta, innan anläggningarna kunna beräknas arbeta tillfredsställande. Dels torde det inom landet odlade linet en lång tid framåt komma att uppvisa en för rötning icke önskvärd variation i fråga om kvaliteten, dels saknar landet tillgång till på rötningens område kunnig och erfaren arbetspersonal. Trots nämnda svårigheter anser dock collegium tidsläget fordra att hithörande frågor snarast erhålla en tillfredsställande lösning.

Rörande storleken av låne- och statsbidragen har kommerskollegium yttrat:

Med hänsyn till att staten numera anser sig böra ställa ökade anspråk på jordbrukarna i fråga om odling och beredning av lin och hampa, har collegium icke funnit anledning till erinran mot förslaget om ett statligt bidrag till uppförande av beredningsanläggningar med högst 15 procent av den beräknade anläggningskostnaden. Kollegium tillstyrker i denna punkt linnämndens förslag om ett reservationsanslag av 500,000 kronor till bidrag utan återbetalningsskyldighet till uppförande av lin- och hampperedningsanläggningar.

På grund av den osäkerhet, som för närvarande vidlåder kostnadsberäkningar av framtida beredningsanläggningar för lin och hampa, och med hänsyn till önskvärdheten av att hemslöjdslånefondens kapitaltillgång icke beräknas för lågt vill collegium emellertid föreslå, att det av linnämnden äskade beloppet av 1,220,000 kronor ökas till minst 1,500,000 kronor.

Beträffande de föreslagna ändringarna i bestämmelserna angående lån från hemslöjdslånefonden har kommerskollegium uttalat:

I fråga om gällande bestämmelser för lån ur hemslöjdslånefonden för uppförande av lin- och hampberedningsanläggningar har linnämnden framlagt förslag om att av lånesumman, uppgående till högst 85 procent av den beräknade anläggningskostnaden, skulle högst 70 procent kunna beviljas för anläggande av beredningsanstalt och högst 15 procent till rörelsekapital. Då det totala lånebeloppet härigenom icke skulle komma att undergå någon förändring, torde en uppdelning av lånesumman på sätt linnämnden föreslagit sakna praktisk betydelse. Kollegium anser sig därför böra avstyrka denna del av nämndens förslag.

Kollegium finner det även önskvärt att bestämmelserna angående anslagsförfarandet bibehållas i sin nuvarande lydelse, då det måste anses vara ett ämbetsverkens (lantbruksstyrelsen och kommerskollegium) intresse att kunna infordra den utredning, som ämbetsverken i varje särskilt fall anser vara av behovet påkallad. De av linnämnden anförda skälen för en ändring av bestämmelserna i denna punkt finner därför kollegium icke vara av den art, att förslagen i denna del böra bifallas.

Även i fråga om övriga ändringar anser kollegium — med hänsyn till förefintlig möjlighet att redan inom ramen för gällande bestämmelser kunna tillgodose framställda önskemål — de föreslagna ändringarna obehövlige. Hemslöjdslånefondens bestämmelser böra därför enligt kollegii mening i dess helhet bibehållas vid nuvarande utformning.

I fråga om det ifrågasatta avtalet mellan staten och en centralorganisation har kommerskollegium anfört:

I likhet med linnämnden finner kollegium det skäligt att beredningsverken genom pris- och avsättningsavtal med staten beredas möjlighet att på relativt kort tid amortera de lån, som upptagits för anläggningarnas uppförande. Så länge verken icke med säkerhet veta, i vilken utsträckning de förhållandevis dyrbara anläggningarna framdeles kunna ränteras och tillfredsställande amorteras, torde det enligt kollegii åsikt bliva svårt att inom en nära tidsrymd på enskild väg få fram en tillräcklig produktion särskilt av rötat lin. Då denna fråga nära sammanhänger med rådande krisförhållanden, synes det kollegium rimligt, att det vid beräkning av kostnader och fastställande av priser å berett lin räknas med en kortare amorteringstid än den återbetalningstid av 15 år, som plägat tillämpas i fråga om lån ur hemslöjdslånefonden. En minskning av amorteringstiden till 5 år skulle sålunda kräva en höjning av priset å lintåga med i runt tal 25 å 35 öre per kilogram. Härigenom skulle beredningsverken stå bättre rustade att möta de förhållanden som kunna väntas inträda efter den nuvarande avspärningsperiodens slut.

Beträffande det av linnämnden skisserade förslaget om en centralorganisation för samtliga lin- och hampodlareföreningar samt deras framtida verksamhet vill kollegium framhålla det mindre lämpliga i att under nu rådande krisläge fastläsa utvecklingen i former, vars framtida innebörd för närvarande knappast låta sig överblickas.

Lantbruksstyrelsen har i sitt yttrande i huvudsak anfört samma synpunkter som kommerskollegium.

I fråga om prisstödet har styrelsen emellertid framhållit följande.

Vad linnämnden anfört rörande stöd åt prisbildningen på lin- och hamp-

beredningsverkens produkter, så framgår däruv icke fullt klart vad nämnden avsett. När det i nämndens skrivelse framhålls »att då staten redan garanterat odlarna ett visst pris på lindhalm för ett antal år framåt, synes det också skäligt, att beredningsverken erhålla garanti för avsättning av sina produkter till sådana priser» etc., synes nämnden icke ha beaktat, att beredningsverken äro odlarnas egna företag. Därest nämnden avsett att till beredningsverken skulle utgå särskilda pristillägg, utöver de som utgå till odlarna, anser lantbruksstyrelsen förfarandet opraktiskt. Lämpligast synes stödet till linproduktionen böra uppläggas så, att erforderligt pristillägg av statsmedel utgår endast till ett led och att under medverkan från statens sida avtal om linets försäljning till pris, som ställas i skälig relation till priset på importlin, träffas mellan odlarnas organisation och linspinneriindustrien i landet.

Jämväl *statens industrikommission* har i huvudsak tillstyrkt linnämndens förslag. Kommissionen har emellertid såsom sin bestämda uppfattning uttalat, att i de låneavtal, som komme att träffas mellan staten och ägarna av lin- och hampberedningsanstalterna, dessa senare borde förbinda sig *dels* att under garantitiden begränsa utdelningen till aktieägarna och delägarna, *dels* att verkställa sådana amorteringar å statslånet, att beredningsanstalterna vid garantitidens utgång äro nedskrivna till ett skäligt restvärde, *dels ock* att vid betalning av halmen till odlarna icke tillämpa högre pris än statens linnämnd för varje år fastställde. Ur kommissionens yttrande må i övrigt återgivas följande.

Rörande h a m p h a l m e n s b e r e d n i n g har kommissionen anfört:

För beredning av halmen till hampfiber ha två beredningsanstalter planerats, av vilka den ena skulle förläggas till Visby och bearbeta den på Gotland odlade hampan, medan den andra, som skall förarbeta halm från fastlandet, skulle förläggas till lämplig, ännu ej bestämd plats i Östergötland eller Närke. Anläggningskostnaderna ha för Visbyfabriken beräknats till 1,200,000 kronor, varvid är att märka, att maskinerna skulle inrymmas i en på platsen befintlig, numera nedlagd cementfabrik. För fabriken på fastlandet har linnämnden i augusti 1941 beräknat en anläggningskostnad av 1,300,000 kronor, vilket belopp emellertid på grund av senare inträdda prisstegringar numera anses böra höjas till 1,500,000 kronor.

Visbyfabriken skall drivas av aktiebolaget svensk hampindustri, vars aktiekapital utgör 150,000 kronor, varav organisationer på jordbrukets område tecknat 100,000 kronor och enskilda 50,000 kronor. För finansieringen skulle bolaget erhålla ett statslån å belopp lika med 85 procent av anläggningskostnaden. Lånet skulle löpa utan ränta i fyra år och amorteras under 15 år.

Driftkostnaderna för en hampberedningsanläggning under den tid statslånet löper räntefritt ha av industrikommissionen i samråd med linnämnden beräknats som följer. Vid beräkningen har antagits en årsavverkning av 8,000 ton halm vid varje anläggning.

	Kronor	Kronor per kg halm
<i>Fasta kostnader</i>		
Räntor, 4 % å räntepliktigt kapital (830,000 kronor)	33,200	0.004
Försäkringar	12,000	0.002
Skatter	80,000	0.010
Reparationer och underhåll	48,000	0.006
	173,200	0.022

	Kronor	Kronor per kg halm
<i>Rörliga kostnader</i>		
Kraft å 0.05 kr/kWh	32,500	0.004
Tillskottsbränsle å 15 kr/lm ³	135,000	0.017
Arbetskostnad	170,000	0.021
Förmåner åt de anställda	12,000	0.002
Kontors- och driftledning	48,000	0.006
Frakter	48,000	0.006
Diverse	90,000	0.011
	535,500	0.067
Summa	708,700	0.089

Beredningskostnaderna vid fullt utnyttjande av anläggningarna kunna således beräknas till omkring 9 öre per kilogram halm. Om endast 5,000 ton halm bearbetas, d. v. s. avkastningen av 1,000 hektar, kunna kostnaderna beräknas till omkring 10 öre per kilogram halm.

Under normala förhållanden med lägre bränslepris och lägre skatter torde beredningskostnaderna kunna pressas till omkring 9 öre per kilogram halm, om 5,000 ton bearbetas årligen vid varje anstalt. Härvid har tillika förutsatts, att hela statslånet amorterats.

I fråga om prisgarantien har kommissionen yttrat:

Av linnämndens skrivelse och de upplysningar industrikommissionen därutöver har inhämtat, synes framgå, att odlarna icke torde vara villiga att för lin- och hampodling teckna de arealer, som erfordras för täckande av nödvändighetsbehovet av lin och hampa under nuvarande avspärning, med mindre staten garanterar ett visst pris å lin- och hamphalmen till och med år 1946.

Med hänsyn dels till de avsevärda kostnader, som upprättandet av lin- och hampberedningsanstalter i industriell skala kommer att medföra, dels ock till den omständigheten, att tillräcklig erfarenhet av lin- och hampodling inom Sverige ännu icke kunnat vinnas, finner industrikommissionen det befogat att odlingen av dessa produkter stimuleras genom särskilda garantiåtgärder under den föreslagna femårsperioden.

Utformningen av denna garanti har inom kommissionen varit föremål för överväganden. Det av linnämnden föreslagna garantisystemet synes — i den form vari det framställts i förevarande skrivelse — icke erbjuda önskvärd säkerhet för en sund disposition av den konjunkturvinst, som under nu rådande förhållanden kan beräknas uppkomma åtminstone på hampodlingen. Det kan uppenbarligen icke ligga i statens intresse, att denna vinst kommer odlarna tillgodo i så stor utsträckning, att anläggningarnas avskrivning därigenom fördröjes. Om anläggningarna skola belastas med utgifter för amortering och förräntning å statslånen även sedan normala prisetförhållanden å lin- och hampmarknaderna inträtt, kunna beredningsanstalterna sannolikt icke betala sådana pris för halmen, att odlingen av dessa spånadsväxter bli lönande i förhållande till spannmålsodlingen.

Om däremot de nuvarande konjunkturerna utnyttjades för en snabb avskrivning av anläggningarna, funnes en viss sannolikhet för att prisspänningen mellan, å ena sidan, den inom landet producerade hampan (och möjligen även linet) och, å andra sidan, motsvarande importvaror icke skulle bli alltför betydande.

Kommissionen har ansett, att önskemålet om en snabb avskrivning av beredningsanläggningarna lämpligen skulle kunna tillgodoses därigenom, att

staten garanterade avsättningen av lin- och hampodlingens produkter i huvudsaklig överensstämmelse med de principer, som tillämpas i fråga om nyproduktionen av andra industriråvaror. Beredningsanstalterna skulle därvid få förbinda sig att vid tecknandet av odlingsarealerna garantera odlarna sådana pris på lin- och hamphalm, att odlingen av dessa spånadsväxter bleve lönande i förhållande till spannmålsodlingen. Kommissionen har i detta sammanhang ifrågasatt, huruvida icke den av linnämnden förordade relationen mellan, å ena sidan, garantipriset för linhalm, respektive hamphalm, och, å andra sidan, inlösningspriset på råg komme att bereda odlingen av ifrågavarande spånadsväxter en alltför gynnsam ställning i förhållande till spannmålsodlingen. Då emellertid skördeutfallet, särskilt i fråga om linet, visat sig synnerligen chansartat beträffande såväl skördens storlek som dess kvalitet, har kommissionen icke velat påyrka ändring i grunderna för beräkningen av garantipriset.

Med hänsyn till att statsmakterna i fråga om linodlingen redan tidigare godtagit det garantisystem, som nu av linnämnden föreslagits skola tillämpas även beträffande hampodlingen, samt till den bland odlarna synnerligen fast grundade uppfattningen, att en statlig garanti säkrare än en motsvarande garanti från beredningsanstalternas sida skulle kunna stimulera intresset för ifrågavarande odlingar av spånadsväxter, har industrikommissionen ansett sig kunna tillstyrka bifall till linnämndens av livsmedelskommissionen biträdda förslag till åtgärder för stödjande av lin- och hampodlingen under tiden till och med år 1946.

*Departements-
chefen.*

I nuvarande läge är det uppenbarligen av största betydelse att lin- och hampodlingen samt beredningen av lin och hampa inom landet får en sådan omfattning att landets behov av dessa varor i görligaste mån kan tillgodoses. Såsom framgår av vad inledningsvis anförts fattades av 1940 års lagtima och urtima riksdagar ett flertal beslut, genom vilka lin- och hampberedningen erhållit ett icke oväsentligt stöd. Av linnämndens framställning synes emellertid framgå, att detta stöd icke varit tillräckligt för att skapa den odling och beredning av lin och hampa, som oundgängligen kräves för att landets försörjning med ett flertal viktiga förnödenheter icke under de kommande åren skall äventyras. Med hänsyn härtill anser jag i likhet med linnämnden och de i ärendet hörda myndigheterna erforderligt, att ytterligare åtgärder vidtagas för att stimulera ifrågavarande verksamhet.

Enligt nämndens förslag skulle under innevarande budgetår behöva verkställas dels utvidgning av linberedningsverken vid Laholm och Hybo, dels nybyggnad av ytterligare två dylika beredningsverk. Dessutom synas två hampberedningsverk vara erforderliga. För genomförande av detta program torde såsom nämnden framhållit en förstärkning av hemslöjdslänefonden bliva behövlig. Emellertid synes enligt vad nämnden vidare framhållit erfarenheten från det gångna verksamhetsåret ha givit vid handen att stöd som lämnas enbart i form av lån icke är tillräckligt för att få nyssnämnda anläggningar till stånd. Nämnden har därför upptagit ett av nämnden tidigare framfört förslag att även statsbidrag utan återbetalningsskyldighet borde kunna lämnas till uppförande av lin- eller hampberedningsverk. De hörda myndigheterna ha biträtt detta förslag. Med hänsyn till vikten av att lin- och hampberedningen i tillräcklig utsträckning kommer i gång i landet anser även jag mig kunna tillstyrka, att statsmedel anvisas för ifråga-

varande ändamål. Statsbidragens storlek torde i enlighet med linnämndens förslag böra uppgå till högst 15 procent av den beräknade och i vederbörlig ordning godkända anläggningskostnaden för beredningsverket, tomtkostnaden ej inräknad. Linnämnden har beräknat att för tillgodoseende av behovet av lån och bidrag skulle erfordras dels en förstärkning av hemslöjdslånefonden med 1,220,000 kronor och dels ett anslag av 500,000 kronor att utlämnas såsom statsbidrag. Nämnden har härvid räknat med att bidrag även bör kunna lämnas till den redan uppförda anläggningen i Laholm. Såväl kommerskollegium som lantbruksstyrelsen ha för sin del förordat att till förstärkning av hemslöjdslånefonden anvisades ett belopp av 1,500,000 kronor. I anslutning till ämbetsverkens förslag tillstyrker jag, att sistnämnda belopp nu anvisas till fonden. Mot det av nämnden angivna beloppet, 500,000 kronor, för bidrag har jag intet att erinra. De av mig förordade anslagsbeloppen synas böra anvisas å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42.

I linnämndens utredning samt i yttranden från kommerskollegium och lantbruksstyrelsen har upptagits till diskussion frågan vilken metod för linberedning som i första hand bör komma till användning i de till uppförande avsedda linberedningsverken. Härvid har linnämnden uttalat sig för att beredningsverken uppföras med anläggningar för rötningsmetoden, under det att såväl kommerskollegium som lantbruksstyrelsen i anslutning till den inom linnämnden anförda reservationen ställt sig tveksamma till detta förslag och ifrågasatt om icke anläggningarna borde byggas för grönbredning av linet. Enligt min mening synes ytterligare utredning i detta hänseende vara av behovet påkallad. Denna utredning torde lämpligen kunna ombesörjas av linnämnden i samarbete med ämbetsverken. Sedan erforderlig utredning kommit till stånd, torde frågan få ånyo upptagas till övervägande i samband med beviljande av lån och bidrag till anläggningarna i fråga.

I likhet med vad som tidigare skett i fråga om linet synes, därest den önskvärda utvidgningen av odlingen av hampa skall komma till stånd, erforderligt att statlig prisgaranti även lämnas beträffande hamphalmen. Mot utformningen av den föreslagna statsgarantien, vilken ansluter sig till den garanti som lämnats för linet, har jag intet att erinra. Även det av linnämnden föreslagna maximibeloppet för garantien torde kunna godtagas. Jag förordar alltså, att riksdagens medgivande inhämtas för lämnande av den ifrågasatta garantien under en tid av fem år från 1942—1946. I samband härmed torde en utsträckning av tiden för garantien för lin böra äga rum t. o. m. 1946. Såsom från visst håll uttalats torde det höra få ankomma på Kungl. Maj:t att, därest så skulle erfordras med hänsyn till ändringar i krisläget, vidtaga de jämkningar i olika riktningar, som prisläget påkallar.

Linnämnden har i sin skrivelse även framlagt vissa förslag om ändringar i gällande bestämmelser rörande lån från hemslöjdslånefonden. Kommerskollegium och lantbruksstyrelsen ha ansett de föreslagna ändringarna icke vara av behovet påkallade. Enligt ämbetsverkens mening torde de av linnämnden ifrågasatta ändringarna i stort sett kunna tillgodoses inom ramen av nu gällande bestämmelser i ämnet. Av viss betydelse för att få i gång verksamheten synes vara att lån och bidrag kunna utlämnas tidigare än vad

nu sker. Såsom industrikommissionen framhållit torde i de låneavtal, som framdeles träffas angående lin- och hampberedningslån, ägarna av beredningsanstalterna böra förbinda sig att under garantitiden begränsa utdelningen till aktieägarna och delägarna samt verkställa sådana amorteringar å statslånet, att anläggningarna vid garantitidens utgång äro nedskrivna till ett skäligt värde. Tillika böra ägarna av beredningsanstalterna förplikta sig att icke tillämpa högre priser än statens linnämnd för varje år fastställer. Det torde böra få ankomma på Kungl. Maj:t att, sedan riksdagen tagit ståndpunkt till de av mig förordade anslagen, utfärda de bestämmelser som kunna finnas erforderliga för realiserandet av linnämndens och industrikommissionens förslag i nu ifrågavarande hänseenden. Övriga av linnämnden framlagda förslag om ändrade bestämmelser rörande lån för ifrågavarande ändamål torde kunna tillgodoses inom ramen för gällande föreskrifter i ämnet.

Vad angår linnämndens förslag om sammanslutandet av lin- och hampodlartföreningarna i en centralorganisation för främjande av odlingen och beredningen av lin och hampa synas flera skäl tala för att en dylik organisation kommer till stånd. Skulle det visa sig erforderligt att framdeles ett avtal av den innebörd linnämnden ifrågasatt slutes mellan denna organisation och staten i syfte att lämna stöd åt ifrågavarande verksamhet efter samma linjer som för närvarande lämnas sockerproduktionen i landet, torde denna fråga då få upptagas till avgörande.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1) å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa

dels å driftbudgeten under nionde huvudtiteln till *Bidrag till lin- eller hampberedningsanläggningar* ett *reservationsanslag* av ..... kronor 500,000,

dels ock å kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder till *Hemslöjdslånefonden* ett *reservationsanslag* av ..... kronor 1,500,000,

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga åtgärder för stödjande av priset å lin- och hamphalm i huvudsaklig överensstämmelse med vad förut anförts.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:
Fritz af Petersens.